

PLURALISM VALORIC ȘI COMUNICARE
ÎN LUMEA DE AZI

PLURALISM VALORIC ȘI COMUNICARE
ÎN LUMEA DE AZI

Alexandru Boboc

1. Poziția solară a adevărului în structura orizontului ideatic al ființării umane produce o dedublare semnificativă, în însuși comportamentul acesteia, între conștiința obiectului și conștiința de sine, prin care ceea ce este „adevărat” vine numai împreună cu efortul de dobândire a lui. Căci în această situație este vorba de ceva mai mult decât de o chestiune de cunoaștere. Conștiința „are în genere în ea determinarea momentului cunoașterii”; „în același timp, pentru conștiință, acest altul nu este doar *pentru ea*, ci și în afara acestei relații, adică în sine: momentul adevărului. Deci, în ceea ce conștiința declară în interiorul ei ca fiind în sinele, adică adevărul, avem criteriul pe care ea însăși îl stabilește, pentru a măsura prin ea cunoașterea sa.”ⁱ

Se vorbește aici despre *cunoaștere* și *adevăr*. Dar așa cum se preciza într-un alt context, se relevă „experiența totală pe care omul o dobândește în lume”, „experiența de adevăr” (Erfahrung von Wahrheit), de fapt adevărul (das Wahre) în pluralitatea acestei experiențe; de aceea procedeul hermeneutic își propune „să discearnă, oriunde s-ar întâlni, experiența de adevăr...Căci în științele spiritului se întâlnesc modalități de experiență altele decât cele ale experienței științifice, anume: experiența filosofiei, experiența artei, experiența istoriei înseși.”ⁱⁱ

Demersul hermeneutic e menit să releve o particularitate a cunoașterii la nivelul unor astfel de forme de „experiențe de adevăr”: „Ceea ce se transformă reține atenția mai mult decât ce rămâne”; perspectivele oferite de experiența transformării istorice se află permanent în pericolul de a fi contorsionări vane, întrucât nesocotesc *prezența ascunsă* a ceea ce se perpetuează. Trăim, se

pare, într-o continuă stare de surescitare a conștiinței noastre istorice”. (*Ibidem*, p. XXIX-XXX).

De aici și dificultatea sesizării momentului dobândirii adevărului. Căci „prezența ascunsă” a ceva nu-i accesibilă decât unei viziuni interpretative și comprehensive asupra a ceea ce se ființează istoricește într-o situație dată, viziune menită să depășească cercul aflării într-o situație într-un alt orizont, anume acela al conștiinței istorice.

2. Dar aflarea într-o nouă situație implică, multiple dificultăți, care barează calea situării în adevăr. Căci în locul conștiinței istorice trece tot mai mult înclinația spre fragmentar și marginal, departe de ceea ce în modernitatea culturii europene centra universul valorilor: „fundamentele raționale”.

Ne aflăm azi, ca „lume postmodernă”, într-un orizont de așteptare, în care iese în relief fenomenul invers celui numit cândva de Max Weber „devrăjirea lumii” (*Entzauberung der Welt*) anume: *revrăjirea lumii*, prezentă în forme diverse ale pierderii simțului valorilor (și simțul istoric), dintre care amintim: degradarea limbajului discursului public, lipsa măsurii și a nuanței în apreciere, slabă preocupare pentru identitate și autenticitate, pentru ideal și permanențe ale istoriei, situații lipsite de conștiință valorică în comportamentul individual și colectiv.

Cumva în sensul a ceea ce Nietzsche descria cândva drept „o convingere pe care nu a avut-o nici o epocă, anume că *noi nu avem adevărul*” (Fr. Nietzsch, *Die Unschuld des Werdens*. Der Nachlab, I, Leipzig, 1931, p. 225) au apărut (și persistă) fenomene de îngrijorare, frământări ce denotă căutare și derută totodată. De unde „convingerea” unora că au fost trași pe sfoară, că li s-a „confiscat” ceva și, în reacție culpabilizarea (uneori în bloc) a celorlalți.

Dar fenomenul cel mai semnificativ este cel numit (cândva, în tradițiile filosofiei valorilor) „trecerea pe lângă ceva”: „...”Nenumărați oameni se întâlnesc cu alți oameni. Puțini sunt cei care „văd” cu adevărat, în sens valoric...nu este chiar culmea

**PLURALISM VALORIC ȘI COMUNICARE
ÎN LUMEA DE AZI**

absurdului, că fiecare știe care-i dorința celuilalt și totuși trece mai departe, fără să vadă că un om rămâne singur cu durerea ascunsă a singurătății sale?”ⁱⁱⁱ

Mai îngrijorător: „fiecare comunitate de interese își cunoaște numai țelurile proprii, trăiește numai pentru ele.... Nimeni nu vrea să „privească” (valoric) marile conexiuni ale întregului... Este de mirare că într-o perioadă în care abundă adepți și conducători de partide se simte lipsa de cetățeni și oameni de stat”^{iv}... Ca indivizi „trăim din senzație în senzație. Puterea de penetrație se aplatizează, sentimentul valorii se dorește în goana după senzațional.”^v Comentariile sunt de prisos! Parcă nu ar fi vorba doar de lumea anilor 30 ai secolului trecut! Nu ne regăsim decât cu greu unii, poate chiar deloc!

Este iminentă, de aceea, o nouă înscriere a comportamentului uman în sfera valorilor și structurarea acestora într-o tablă de valori aptă să ofere temeiul situaării într-o viață istorică autentică.

3. Redimensionarea orizontului vieții, regenerarea morală rămân structural legate de situarea în adevăr și în orizontul conștiinței valorilor. Așa cum spunea Hegel, „omul trebuie să cinstească pe sine și să se considere demn de ceea ce este mai înalt. Despre măreția și puterea spiritului el nu va putea niciodată să aibă gânduri destul de mari.”^{vi}

Desigur, criza în care ne aflăm (noi și, în diferite modalități, alte societăți din Europa de Sud-Est) produce, pe bună dreptate, nedumerire și îngrijorare, fenomene de superficialitate și marginalitate. Regăsirea a ceea ce-i autentic (omului și lumii sociale) trebuie să fie, totuși, posibilă! Dar aceasta în primul rând pe calea culturii, a promovării gustului pentru valori, ale trecutului („tradiția”) și ale prezentului!

Poate că Hegel avea dreptate atunci când îndemna spre exemplul vechilor greci, care „și-au făcut din lumea lor o patrie proprie”, „și-au făcut din tot ce au posedat și au fost o istorie”; este

ceea ce ne face să ne simțim la noi acasă, atunci când e vorba de greci.”^{vii}

Evident, nu e vorba de a deveni greci! De la ei putem să învățăm însă bucuria de a trăi și încrederea în puterea spiritului. Să ne amintim îndemnul unui mare filosof, care a studiat cândva (anii 40 ai secolului 20) „criza existenței umane europene”, precizând : „omenirea europeană” „are numai două căi de ieșire: sau în declinul Europei în înstrăinare față de propriul său sens rațional de viață, căderea în dușmănie față de spirit și în barbarie, sau renașterea Europei din spiritul filosofiei printr-un eroism al rațiunii.”^{viii}

Același autor adaugă^{ix}: „pericolul cel mai mare care amenință Europa, este oboseala. Să luptăm împotriva acestui pericol al pericolelor ca «buni europeni», animați de curajul pe care nici o luptă, chiar fără de sfârșit, nu-l sperie”. Poate că între timp s-au mai adăugat și alte „pericole”, făcând astfel tot mai dificilă aflarea unei veritabile căi de ieșire!

Dacă este suficient atâta, nu avem de unde să știm! Oricum, în ceea ce privește situația noastră actuală e bine să ne amintim și de explicațiile (și îndemnurile) înaintașilor noștri: „în străduința noastră teoretică hotărăște nu atât *de unde* purcedem, ci *unde* merge; nu atât subiectul – mijloc, cât obiectul – scop. Puterea de creație a românismului își va revărsa binefacerile, nu prin tulburarea valorilor sau prin searbăda copiere a curentelor de aiurea ce întrețin confuzia, ci prin energetică și lucidă realizare a bunurilor de tot felul, prin luminare până în adâncuri a rățăcirilor care pot fi foarte vechi ca și foarte noi.”^x

4. De fapt, hotărâtoare devine tot mai mult, diversitatea orizontului istoric al fiecărei națiuni și culturi naționale. Fără înțelegerea acestui orizont, „modernizarea”, globalizarea (ca temă a Europei de astăzi) riscă forme de organizare ce nu se vor închea (sau se vor închea cu greu!) în forme de viață care să aducă laolaltă universalitatea și specificitatea în noile instituiri valorice specifice lumii europene.

**PLURALISM VALORIC ȘI COMUNICARE
ÎN LUMEA DE AZI**

Nu este de neglijat faptul că „imaginea pe care o proiectează teoriile și modelele globaliste asupra lumii este cea a unei lumi ordonate ca un „cosmos ierarhic” (metaforă utilizată de Thomas Mann în romanul „Der Zauberberg”, 1924). Ceea ce nu spun, sau nu doresc să spună aceste discursuri este faptul că *ordinea este în mod inerent asimetrică* și că tocmai de aceea ea este departe de a oferi o bază reală pentru *omogenitate* sau *egalitate*, în contextele în care oamenii își trăiesc viețile lor... De aceea... ”sfârșitul istoriei” în globalizare, echivalează cu a gira sfârșitul teoretic al diversității, care este totuși o trăsătură caracteristică ireductibilă a umanității.”^{xi} (Șt. Costea, *Globalizarea - sfârșit al diversității în evoluția societății contemporane?*, în vol.: 2001. *Umanism și educație*, Editura Universității Suceava, 2002, p.24).

Calea veritabilă a realizării unui echilibru (între ”universal” și specific, universal – uman și național rămâne oricând adevărul, situarea în „adevăr”, care aduce laolaltă înaintașii (trecutul), lumea „dezlănțuită” (prezentul) și orizontul (viitorul), pe fondul conștiinței inepuizabilității domeniului însă, al posibilităților de participare și al limitelor oricărei contribuții în progresul cunoașterii umane. Este semnificativ că într-o discuție despre „moștenirea spirituală a Europei, revine cu insistență ideea pluralității și a diversității într-o unitate în care capătă relief configurații culturale specifice. Ceea ce se vrea (și se caută) este astfel o nouă formă de unitate, ceea ce s-a numit „Europa multiplă”: „A vieții împreună cu celălalt, cu altul – iată ceea ce valorează ca măsură, în mare și în mic, a menirii omului. Așa cum învățăm să trăim împreună cu celălalt ...tot așa trebuie să fie și pentru formele de asociere umană, pentru popoare și state. Aici pare să se afirme o preferință a Europei, anume: oamenii să poată să învețe să viețuiască împreună cu alții, chiar dacă «alții sunt altfel».”^{xii}

Înțelepciunea celor vechi vine aici ca sfat și ca îndemn: „Foarte mult a contribuit la descoperirea adevărului cel care a sperat că acesta poate fi aflat...Așadar, înaintașii trebuie ascultați cu indulgență. Nici un lucru nu este desăvârșit de la început”, căci e

vorba de un domeniu „de care oricât de mult te vei fi ocupat, se va găsi totuși ceva de făcut pentru orice generație.”^{xiii}

În orice lume aflată în căutarea unui nou sens al vieții este loc și pentru cei care sunt și pentru ce care vor veni de acum înainte! Poate că „pericolul” cel mare (de care vorbea Husserl) nu este oboseala, ci blocajul comunicării, al dialogului ca deschidere spre noi orizonturi de realizare și resemnificare a valorilor umane. Poate că „cea mai bună dintre lumile posibile” (Leibniz) ar fi aceea în care cei ce vorbesc (și convorbesc) să-și realizeze și comunicare și înțelegere! *Potius sero quam numquam.*^{xiv}

5. „Universalismul” capătă astfel o semnificație determinată într-o configurație a pluralismelor, a conținuturilor culturale care s-au afirmat istoricește. E vorba de ceea ce unește într-o „umanitate” (humanitas) fiindând în forme diverse, istorice ele însele, dar marcate de ceea ce clipa viețuirii lor în orizontul veșniciei. Căci, urmându-l pe Hegel:^{xv} „clipa ” este o determinare a timpului prin „acum” și are „o imensă îndreptățire”, întrucât cu adevărat „este” numai prezentul, spre deosebire de ceea ce a trecut și de ceea ce a trecut și de ceea ce nu este încă. De aceea, omul trebuie să învețe a prețui „starea actuală” fiecare clipă fiind de o valoare infinit, reprezentând „o întreagă eternitate”.^{xvi} Pentru „noua identitate” a Europei moștenirea venită prin „humanitas” îndeplinește o funcție de resemnificare în orizontul cunoașteri și al acțiunii. S-a vorbit, pe bună dreptate, de „dreptul la diferență”.^{xvii} Marginalizarea diversității ar ignora faptul că aceasta este o trăsătură ireductibilă a umanității. Aici și rosturile filosofiei, pentru a regândi starea de fapt survenită istoricește în noua așezare a raporturilor dintre universal și specific, în formele multiple ale diversității păstrând „humanitas”, omenescul din om: „Și tot natura – scria Cicero - prin puterea rațiunii, îi unește pe oameni într-o comunitate de limbă și viață...și nu este un neînsemnat privilegiu natural al rațiunii umane faptul că această ființă simte ce este *ordinea*, ce este cuviința: în fapt și vorbe, ce este măsură în ele.”^{xviii}

**PLURALISM VALORIC ȘI COMUNICARE
ÎN LUMEA DE AZI**

„Promovarea umanității” preconizată de Herder (*Briefe Zur beförderung de Humanität*, 1793-1797) poartă și aici un mesaj semnificativ: „Suntem cu toții oameni și, ca urmare, purtăm umanitatea în noi sau aparținem umanității, *Umanitatea* este caracterul genului nostru; el nu este însă înăscut decât numai ca predispoziție, și de fapt trebuie educat...educația pentru umanitate este o operă ce trebuie continuată fără încetare.”

NOTE

ⁱ G.W.F.Hegel, *Fenomenologia spiritului*, București, editura Academiei, 1965, p.55

ⁱⁱ H.G. Gadmer, *Wahrheit und Methode. Grundzuge einer philosophiscen Hermeneutik*, 4. Aufl., Tübingen, J.C.B.Mohr, 1985,p. XXVIII

ⁱⁱⁱ N. Hartman, *Ethik*,2. Aufl., Berlin, W de Gruyter, 1935, pp. 12-13

^{iv} *Ibidem*, pp. 13-14

^v *Ibidem*, p. 14

^{vi} G.W.F. Hegel, *Enciclopedia științelor filosofice*, I, București, Editura Academiei, 1962, p. 36

^{vii} G.W.F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei*, I, Editura Academiei,1963, p. 138, 139

^{viii} E. Husserl, *Die Krisis des europäischen Menschentum und die Philosophiel* Criza umanității europene și filosofia, (trad.) București, Editura Paideia, 2003, p.68

^{ix} *Ibidem*

^x Mircea Florian, *Filosofia românească*, în: *Reconstrucție filosofică*, București, Casa Școalelor, 1994, pp. 253-254

^{xi} Șt. Costea, *Globalizarea - sfârșit al diversității în evoluția societății contemporane?*, în volumul.Sorin Tudor maxim, Viorel Guliciuc (coord.), 2001. *Umanism și educație*, Editura Universității Suceava, 2002, p.24

^{xii} H.G. Gadamer, *Die Vielfalt Europas: Erbe und Zukunft*, în: *Das Geistige Erbe Europas*, Napoli, 1994, p. 65

^{xiii} L.A. Seneca, *Scrieri filosofice alese*, Antologie, prefață și tabel cronologic de E. Cizec, Editura Minerva, 1981, p. 264

^{xiv} Mai bine mai târziu decât niciodată, Titus Livius, *Ab urbe conditia*, IV, 2,11)

^{xv} G.W.F. Hegel, *Jenenser Logik*, 1923, p, 22

^{xvi} Goethe, *Gespräche*, III, 36

^{xvii} Sorin-Tudor Maxim, *Toleranța. Dreptul la diferență*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2004

^{xviii} Cicero, *De Officis*, I, 4